

ОСВІТНЯ МОБІЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті визначено сутність та складові освітньої мобільності, людський вимір якої торкається школярів і вчителів, студентів і викладачів, аспірантів, докторантів і науковців. Проаналізовано основні тенденції реалізації високого рівня освітньої мобільності українського суспільства у прив'язці до просторових переміщень. Розраховано процент вихідної і вхідної освітньої мобільності в Україні. З'ясовано рівень просторової мобільності молоді України за результатами соціологічних оцінок. Визначено основні виклики та сформульовано пріоритети регулювання освітніх детермінант просторової мобільності населення України.

Ключові слова: освітня мобільність, просторова мобільність, академічна мобільність, наукова мобільність, рівень мобільності.

Постановка проблеми. Високий рівень просторової мобільності населення є однією з трендових ознак сучасного суспільства. За своїм змістом просторова мобільність є такою властивістю населення, яка відображає його бажання, готовність і можливість до зміни місця перебування у визначених просторово-часових координатах, що в ході реалізації супроводжується процесами капіталізації людського потенціалу. Існують різні види мобільності: залежно від суб'єкта – людини, тварин, ресурсів; залежно від способу реалізації – реальна, віртуальна; залежно від мети – економічна, бізнесу, трудова, освітня, соціальна, культурна; залежно від просторової вимірності – географічна (територіальна), просторова. Дане дослідження проведене на стику просторового та освітнього виду мобільності. Воно передбачає з'ясування сутності та складових формування освітньої мобільності, аналіз окремих статистичних даних та соціологічних обстежень та формулювання на цій основі рекомендацій щодо регулювання освітньої мобільності населення України.

Аналіз останніх публікацій. Дане дослідження виконане на матеріалах учених з питань: освітньої та академічної мобільності, зокрема зарубіжних – С. Аведудо [2], Дж. Найт [5]; українських – Л. Безтелесна [4], І. Каленюк [1], І. Ключковська [14], Ю. Марусик [14], О. П'ятковська [14], Д. Свириденко [6], О. Слободян [10], Є. Стадний [10], В. Ямковий [1]; загальної сутності мобільності – С. Семеріков, А. Стрюк, М. Стрюк [3]; різних аспектів розвитку вітчизняної системи освіти – Т. Блискавка [8], С. Лондар [8], О. Мельничук [9], А. Печенюк [7] та ін.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на здійснені напрацювання, дуже мало досліджень, які торкаються саме мобільних освітніх ознак українського суспільства та обґрунтовують пріоритети регулювання рівня мобільності молоді як передумови протидії демографічних та інтелектуальних втрат.

Мета статті. Метою статті є формулювання сутності й складових освітньої мобільності, а також обґрунтування пріоритетів її регулювання для українського суспільства.

Результати дослідження. Освітня мобільність є основним вимірником впливу потреб навчання й освіти на бажання до зміни місця перебування. Вона включає такі підвиди: 1) освітню мобільність школярів і вчителів; 2) академічну мобільність студентів і викладачів; 3) наукову мобільність аспірантів, докторантів, науковців (рис. 1).

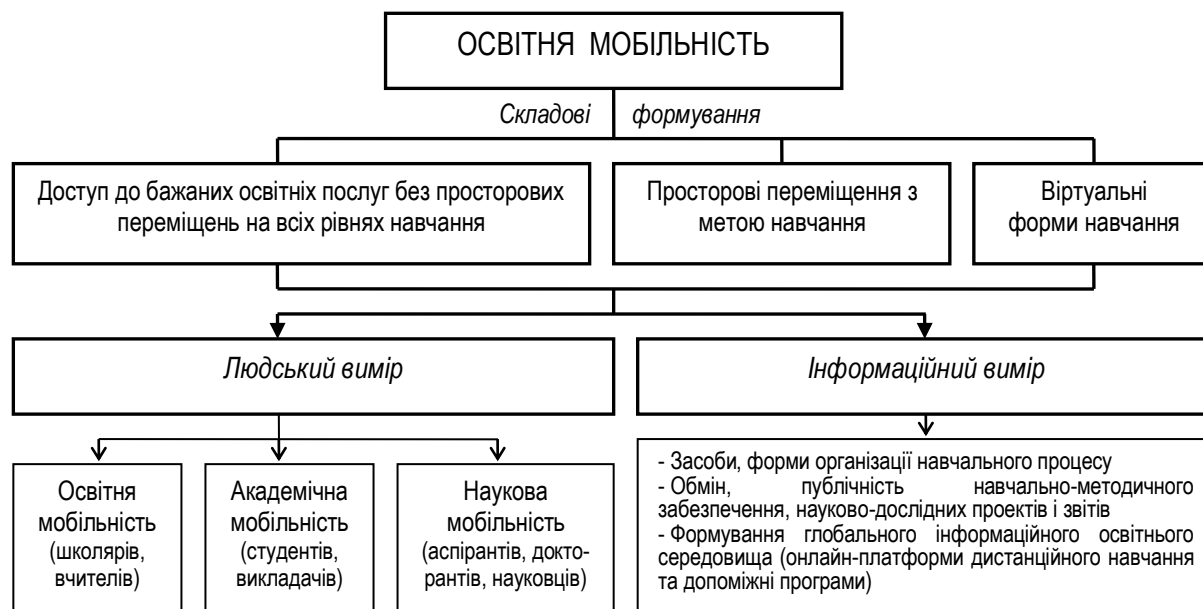

Рис. 1. Складові формування освітньої мобільності та їх характеристика

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень.

Між освітою і рівнем просторової мобільності існує тісний взаємозв'язок. Вагомість факторів освіти підтверджує їх значення для прогресивних змін людства. Як пишуть І. Каленюк та В. Ямковий, освіта виступає важливим каналом соціальних переміщень індивідів (як правило висхідних) до більш складних видів праці, вищих доходів та статусу [1, с. 91]. У прив'язці до просторово-часових координат, такі переміщення дозволяють особі не обмежуватись у територіальному плані, а обирати найкращі умови навчання та інтелектуального розвитку.

Незважаючи на позитивний вплив освітніх факторів на прогресивні зміни з одночасним підвищенням рівня просторової мобільності населення, існує інший бік взаємозв'язку. Для благополучних суспільств просторова мобільність осіб з високим рівнем освіти та з освітньою метою є ознакою розвитку. Відомо, що одним з базових принципів Болонського процесу є європейська мобільність. Однак для проблемних суспільств, які програють у конкурентоспроможності на міжнародному рівні, високий рівень просторової мобільності з освітньою метою є ризиком (рис. 2). У даному контексті варто процитувати італійського вченого С. Авведутто, який пише, що у глобалізованому суспільстві недоречно ототожнювати мобільність аспірантів і учених з їх прагненням вирватися з країни походження; швидше за все слід розуміти її як вільне пересування людей та ідей, а не як «перетікання» інтелекту [2, с. 286, 3, с. 46].

Незважаючи на відмінні наслідки високого рівня просторової мобільності населення з освітньою метою для різних суспільств, зберігається закономірність вищого рівня мобільності для розвинених держав. Щоб не допустити негативних наслідків такого

явища, влада докладаеть постійних зусиль щодо розвитку внутрішнього конкурентного середовища на ринку праці та освітніх систем, аби забезпечити циркулюючі міграції.

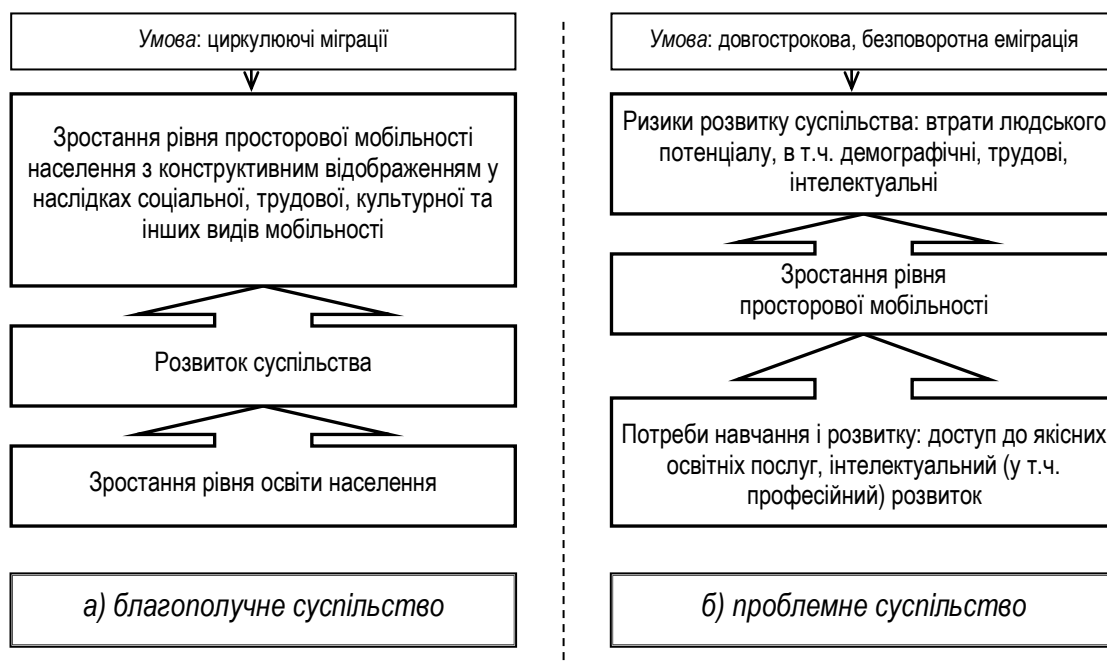

Рис. 2. Наслідки високого рівня просторової мобільності населення з освітньою метою для суспільств з різним рівнем розвитку

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень.

Освітня мобільність для різних сегментних груп (школярі, вчителі; студенти, викладачі; аспіранти, докторанти, науковці) для українського суспільства має відмінності у формуванні і реалізації.

Розглянемо підвиди мобільності більш детально, акцентуючи увагу на наслідках поширення для українського суспільства.

Перший підвид освітньої мобільності щодо школярів і вчителів має більшою мірою адаптаційний і внутрішній просторовий характер. Більш проблемними є інші підвиди освітньої мобільності. У прив'язці до просторових масштабів, особливо за зовнішнім вектором, усе більшої актуальності набуває академічна мобільність, яка є важливим індикатором середовищних можливостей людського розвитку певної країни. Як стверджують фахівці, академічна мобільність надає можливість отримати знання і досвід, що не доступні у вітчизняному університеті; найголовніша її перевага в тому, що вона передбачає повернення того, хто навчається, у свою країну [4, с. 24]. Такий ідеальний варіант дозволяють забезпечити програми академічної мобільності в розрізі внутрішнього та зовнішнього векторів, які в Україні на вищому законодавчому рівні поки не реалізуються. Також умовою ефективної академічної мобільності є підвищення якості освіти та розвитку людського потенціалу для обох країн [4, с. 14].

Популяризація концепції академічної мобільності у світі спричинила виділення різних її форм – франчайзинг, подвоєння, подвійні/спільні ступені, поєднання, нострифікація, віртуальна/дистанційна мобільність [5, с. 383; 3, с. 45]. Окрім того, практика академічної мобільності спричинила формування відповідної інституційної основи, основними суб'єктами якої є філія, автономна установа, придбання/злиття,

навчальний центр/навчальний сайт, аффіліація/мережі, віртуальний університет [5, с. 385; 3, с. 45-46].

Інституційна основа академічної мобільності постійно розвивається. З огляду на поширення віртуальних форм навчання і зайнятості, тренд «демаркації кордонів» в освіті (про що пише Д. Свириденко [6, с. 215]) набувають популяризації навчальні онлайн-платформи. Найбільш популярними у світі є «Coursera», «Udacity», «edX», «MIT OpenCourseWare», «Академія Хана» та ін. Деякі з них функціонують від імені рейтингових університетів, інші створені як некомерційні організації. Поруч з такими широкопрофільними web-ресурсами розвиваються онлайн-платформи навчання Інтернет-професіям. Зокрема, для українців найбільш доступні російські онлайн-платформи «Нетология» та «Intuit». Україномовних платформ такого типу поки немає.

В Україні навчальні онлайн-платформи наразі майже не розвинені, що розкриває значний потенціал даного виду діяльності. Прикладом початкових ініціатив є «Prometheus», який містить безкоштовні онлайн-курси від викладів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київського політехнічного інституту та Києво-Могилянської академії. З огляду на стрімко зростаючий рівень освітньої, у тому числі академічної, мобільності населення України, до пріоритетів розвитку освіти слід включити стимулювання створення такого типу навчальних онлайн-платформ з об'єднанням в єдину контрольовану систему. Це б дозволяло частково переорієнтувати молодь з реальних освітніх міграцій на навчання з допомогою дистанційних онлайн-курсів. Також така віртуальна форма доповнює ефективність освітньої мобільності з погляду формування мережі комунікацій, можливостей доступу до різних інформаційних джерел.

Поширення академічної мобільності впливає на концепцію діяльності вищих навчальних закладів. Як пише Д. Свириденко, феномен академічної мобільності є одним із чинників, який активно впливає на оформлення сучасної моделі університету; аби залишитись в авангарді цивілізаційного поступу, університетам треба визнати існуючі виклики та позбутись, у необхідному обсязі, зачарованості академічними традиціями [6, с. 217]. Формулюючи ідею «університет майбутнього», низка дослідників висуває тезу, що він повинен бути доступним (знання в режимі онлайн), гнучким (без фіксованого розкладу), інноваційним та сприяти подальшому працевлаштуванню [6, с. 223]. У співставленні до нинішніх тенденцій зростання академічної мобільності, перед провайдерами вищої освіти стоїть завданням: пошук нових підходів до навчання з підвищенням якості освітніх послуг; впровадження віртуальних форм навчання як альтернативи реальним освітнім міграціям.

Отож, академічна мобільність є дуже специфічним підвидом освітньої мобільності. Її зростання за умов збереження принципу повернення є позитивною ознакою розвитку суспільства та його освітнього простору.

Ще один важливий підвид освітньої мобільності – наукова мобільність. У науковій літературі доволі часто мобільність аспірантів, докторантів, науковців відносять до академічної мобільності, адже в розвинених державах наука і вища освіта є нерозривними. Для українського суспільства тут є своя специфіка. Поки ще основними осередками наукової діяльності залишаються інститути в структурі Національної академії наук України. Явище високого рівня просторової мобільності для працівників даної сфери є більшою мірою негативним та свідчить про незадовільні умови науково-

дослідної діяльності на батьківщині. Тому наукову мобільність виділено окремо, щоб підкреслити особливості переміщень представників наукових професій.

Питання просторової мобільності зайнятих у науковій і освітній сферах є дуже актуальним та потребує уваги, адже, як пишуть А. Печенюк, С. Лондар і Т. Блискавка, науково-педагогічні кадри за сприятливих умов виступають одними з основних генераторів нововведень, а від результатів їхньої наукової і науково-технічної роботи значною мірою залежить соціальний та економічний добробут регіонів і країни зокрема [7, с. 22; 8, с. 95].

Розглянемо прикладні аспекти формування і реалізації освітньої мобільності населення України. Одразу зазначимо про парадокс вітчизняної сфери освіти. Він полягає в тому, що порівняно високі на сьогодні показники освіченості населення України відповідно до рейтингу Індексу людського розвитку не можуть засвідчувати високу якість вітчизняної освіти, яку отримують випускники навчальних закладів [9, с. 8].

Дані офіційної статистики вказують, що кількість громадян України, які навчаються за кордоном, у 2014/15 н.р. сягнула майже 60 тис. осіб, причому зростання за період 2009-2015 роки склало 129 % [10]. На рис. 3 відображено тенденції щодо кількості українських студентів за кордоном та кількості іноземних студентів в Україні у відношенні до загальної кількості студентів ВНЗ в Україні. За досліджуваний період темп зростання для кількості українських студентів, які навчались за кордоном, склав 2,3 рази, для кількості іноземних студентів, які навчались в Україні, – 1,8 рази, у той час як для загальної кількості студентів ВНЗ в Україні даний показник становив 0,6 рази. Отож, зростаюча освітня мобільність серед української молоді є викликом для вітчизняної системи вищої освіти, а пропозиція освітніх програм для іноземних студентів може бути частковим рішенням щодо підвищення попиту на освітні послуги в Україні.

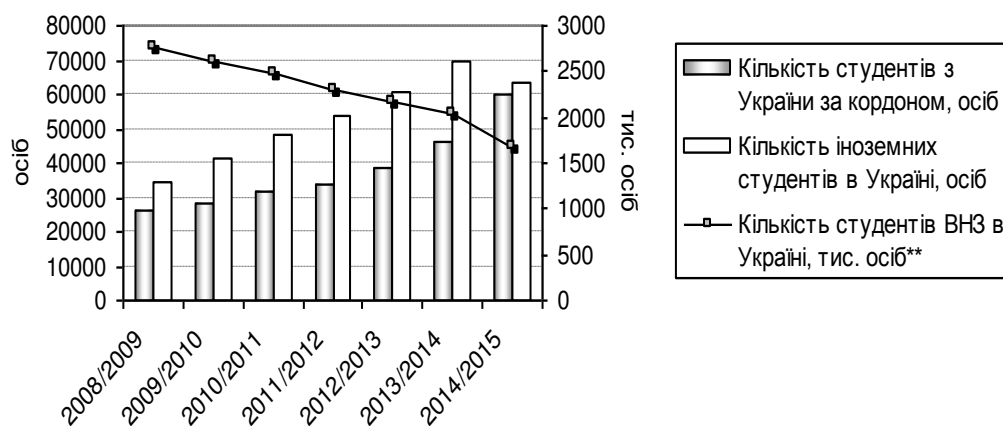

Рис. 3. Динаміка освітньої мобільності в Україні, 2008-2015 роки

Джерело: складено та розраховано автором за даними: [10; 11; 12, с. 23].

** По допоміжній осі – кількість студентів ВНЗ в Україні

На рис. 4 відображено процент вихідної і вхідної освітньої мобільності, який визначений як відношення кількості студентів, які навчаються за кордоном (або іноземних студентів в Україні), до загальної кількості студентів ВНЗ в Україні. Бачимо, наскільки стрімким є зростання показника за останні роки: для вхідної мобільності з 1,26 % у 2008/2009 н.р. до 3,74 % у 2014/2015 н.р.; для вихідної мобільності з 0,94 % у

2008/2009 н.р. до 3,55 % у 2014/2015 н.р. Така ситуація є доволі динамічною. Вітчизняна система освіти в умовах активного розвитку каналів мобільності з освітньою метою може не витримати конкурентних позицій. Тому врегулювання освітніх міграцій має стояти на порядку денному реалізації політики людського розвитку в Україні, причому не лише в плані стимулювання рееміграції осіб, які навчались за кордоном, але й впровадження заходів зниження рівня просторової мобільності української молоді з ризиком втрат їх людського потенціалу (неповернення на батьківщину).

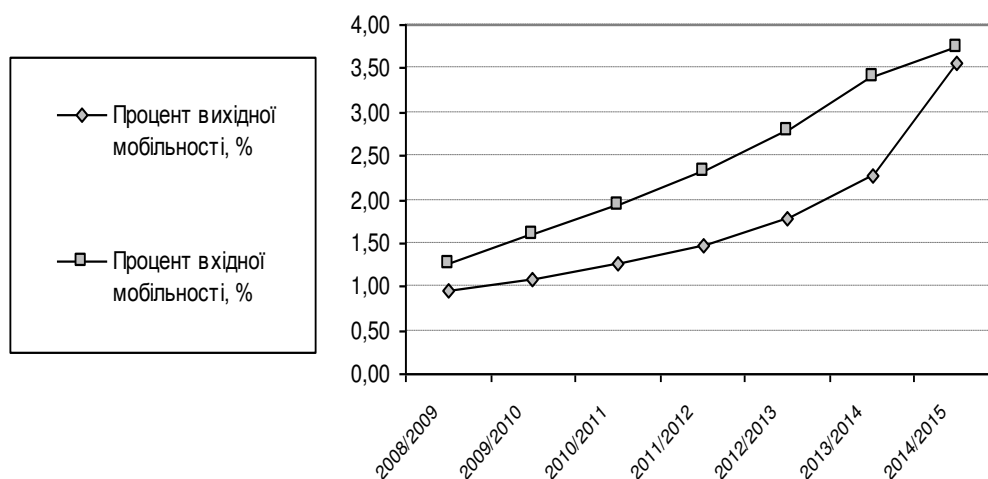

Рис. 4. Процент вихідної і вхідної освітньої мобільності в Україні, 2008-2015 роки, %
Джерело: складено та розраховано автором за даними: [10; 11; 12, с. 23].

Основною цільовою групою освітньої мобільності є молодь. У даному контексті актуально розглянути деякі соціологічні та експертні оцінки *рівня просторової мобільності молоді*, які розкривають особливості освітньої, у тому числі академічної, мобільності.

Авторитетним інформаційним джерелом щодо оцінки рівня просторової мобільності молоді є результати дослідження «Молодь України-2015», проведене компанією GfK Ukraine у 2015 році на замовлення Міністерства молоді та спорту України за підтримки ООН в Україні. Окремий розділ даного дослідження присвячений питанням міграції та мобільності молоді.

Згідно відповідей, більшості молоді властивий досвід реалізації просторової мобільності щонайменше у координатах регіону. Досвід переміщень за кордон виявлений для 37 % респондентів, при чому найбільше тих, хто їздив до Росії – 19 %, Польщі – 12 %, Туреччини – 7 % опитаних; загалом у країнах ЄС побували 23 %, в країнах СНД – 22 % [13, с. 39].

З огляду на специфіку категорії просторової мобільності, важливими є результати опитування щодо *бажання зміни місця проживання молоді*. Результати – на рис. 5, з яких слід звернути увагу на бажання 38 % респондентів вдатись до практики міграції з освітньою чи трудовою метою, однак з можливістю повернення. Це вказує на потребу цільового формування каналів мобільності з забезпеченням циркулюючих міграцій. Серед тих представників молоді України, хто хоче емігрувати, 58 % вважає, що в Україні зараз немає таких можливостей для роботи, як в інших країнах; ще 56 %

опитаних, які хочуть емігрувати, вважають, що в Україні немає реальної демократії і законності [13, с. 42].

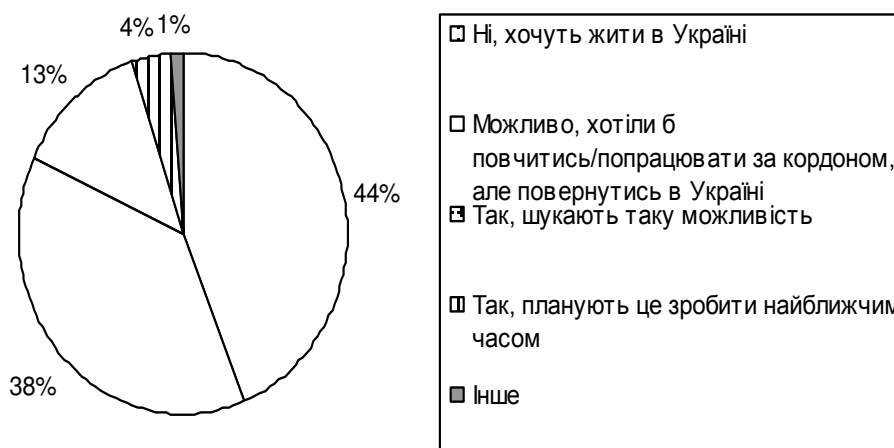

Рис. 5. Еміграційні наміри молоді України (згідно дослідження «Молодь України-2015»), %
 Джерело: складено та розраховано автором за даними: [13, с. 42].

Цінність таких досліджень мобільності молоді – в їх систематичності. Дані дають більш повну картину для аналізу, якщо представлені у динаміці. Тому дослідження типу «Молодь України-2015» мають повторюватись щонайменше раз у декілька років.

Результати дослідження молоді дають змогу виявити фактори-стимулятори міграційної активності та вказати на їх територіальну специфіку. Таким способом можна розуміти ризики втрат людського потенціалу, які для сегментної групи молоді найперше проявляються у напрямках реалізації освітньої мобільності.

Ще одне актуальне з погляду виявлення освітніх детермінант просторової мобільності молоді соціологічне дослідження – з'ясування *міграційних настроїв студентів* на прикладі м. Львів, проведене у 2014 році Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка». У рамках даного дослідження було з'ясовано бажання і можливості українських студентів мігрувати. За результатами 81% респондентів декларувати бажання мігрувати з метою працевлаштування, 72% – навчання, 38% – на постійне проживання. При цьому зберігаються достатні розриви з можливостями для перших двох цілей (рис. 6).

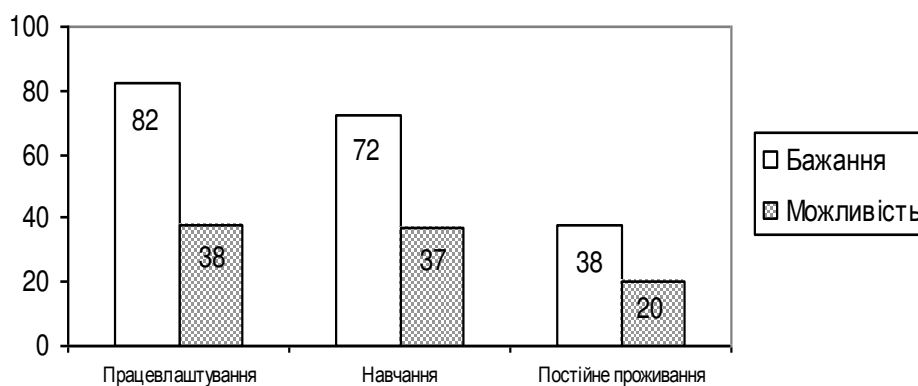

Рис. 6. Бажання та можливості студентської молоді м. Львів мігрувати (згідно дослідження міграційних настроїв студентів Львова, 2014 рік), %

Джерело: складено та розраховано автором за даними: [14, с. 11].

Показовим висновком з даного питання є те, що студенти останнього року навчання більше схильні до трудової міграції: 84,42 % мають бажання мігрувати, що на 4,82 % більше, ніж першокурсники, та 40,64 % мають реальну можливість для цього, що на 5,44 % більше, ніж студенти першого курсу; різниця за критерієм можливостей є ще більшою – 7,44 % [14, с. 11-12]. Пам'ятаючи про низький рівень бажання виїзду з опитування «Молодь України-2015», підтверджується вплив середовищних умов на рівень просторової мобільності населення.

Більшість респондентів схильні до терміну міграції 2-3 місяці (25,98 %), пів року (17,89 %), 1 року (16,79 %). Це знову ж таки доводить потребу розвитку каналів просторової мобільності, які через належну інфраструктуру сприятимуть поверненню молоді з набутим (капіталізованим) людським потенціалом. Основними причинами можливого виїзду респонденти декларують: відсутність роботи в Україні (81,19 %), можливість збільшення матеріального статку (77,89 %), бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України (74,81 %), бажання оволодіти знаннями і навичками, недоступними на батьківщині (65,50 %), професійна нереалізованість в Україні (61,92 %) [14, с. 16]. Бачимо, що найбільш вагомими мотиви лежать у площині матеріальних потреб та потреб професійного розвитку, що підвищує вагомість серед молоді факторів самореалізації, свободи і вибору. З іншого боку, виявлений деструктив системи цінностей за результатами відповідей респондентів: лише 23 % респондентів однозначно не погодяться працювати за кордоном не за фахом, 34 % – погодяться на такий вид зайнятості лише тимчасово, а 43 % однозначно готові виконувати роботу, що не відповідає отриманій спеціальності [14, с. 23].

Результати соціологічних досліджень, дані офіційної статистики підтверджують вагомість молодіжного сегменту в регулюванні просторової мобільності населення. Етапність вирішення проблеми надмірних втрат людського потенціалу України в умовах зростаючого рівня просторової мобільності скеровує до пріоритетної сегментної групи – молоді. Як узагальнення розглянутих тенденцій і проблем освітніх детермінант просторової мобільності населення України, у табл. 2 відобразимо основні виклики та пріоритети їх регулювання.

Таблиця 1.

Виклики та пріоритети регулювання освітніх детермінант просторової мобільності населення України

№ з/п	Напрямок	Основні виклики (загроза vs можливість)	Пріоритети регулювання
1	Концепція регулювання рівня просторової мобільності молоді	<ul style="list-style-type: none"> • Втрати людського потенціалу молоді України • Труднощі розвитку вітчизняної системи освіти та ринку праці в умовах низького демографічного навантаження, відсутності конкурентного середовища • Інституціоналізація каналів мобільності – освітніх та наукових мереж і систем 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Моніторинг рівня мобільності з застосуванням непрямих методів впливу у випадку загрозливих тенденцій 2) Комплексний й уніфікований облік освітньої міграції за внутрішнім та зовнішнім вектором 3) Підвищення конкурентоспроможності вітчизняної системи освіти та ринку праці 4) Процедура узгодженості практики нострифікації вітчизняних дипломів про освіту як умова соціально-економічної захищеності громадян України 5) Забезпечення циркулюючих міграцій

<i>Продовження табл. 1</i>			
2	Регулювання практики освітньої (школярів вчителів) мобільності	<ul style="list-style-type: none"> • Демотивація педагогів до реальних практик обміну • Порівняно низький рівень бажання і готовності виїзду за кордон, що потребує збереження на подальших щаблях здобуття освіти 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Оперативне покращення умов праці вчителів 2) Якісна профорієнтаційна робота серед школярів з метою їх подальшого навчання за затребуваними професіями (непряма протидія можливих еміграцій) 3) Підтримка програм обміну школярів різних областей у рамках формування соціальної єдності
3	Регулювання практики академічної (студентів, викладачів) мобільності	<ul style="list-style-type: none"> • Деформована академічна мобільність студентів з обмеженими можливостями рееміграції • Поширення практики зайнятості за кордоном викладачів в умовах значно нижчої оплати праці в Україні • Низька якість дистанційних форм навчання як альтернативи реальним освітнім міграціям 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Оперативне покращення умов праці викладачів освітніх установ, зокрема ВНЗ 2) Міжнародна акредитація освітніх програм з визнанням українських дипломів 3) Цільова підтримка створення вітчизняних навчальних онлайн-платформ, у тому числі орієнтованих на Інтернет-професії 4) Державний патронаж реалізації програм академічної мобільності в розрізі внутрішнього та зовнішнього векторів з поєднанням різних форм та дотриманням умови повернення 5) Долання асиметрії в реалізації програм академічної мобільності з залученням науковців і вчених з інших країн у вітчизняну науково-освітню систему 6) Впровадження у вітчизняній системі вищої освіти концепції «університету майбутнього», викладання англійською мовою, поширення практики тьюторства
4	Регулювання практики наукової (аспірантів, докторантів, науковців) мобільності	<ul style="list-style-type: none"> • Поширення практики зайнятості за кордоном науковців і вчених з України, особливо в точних галузях знань, в умовах значно нижчої оплати праці та відсутності належного матеріально-технічного забезпечення в Україні 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Оперативне покращення умов праці науковців і вчених 2) Цільова підтримка різних міжінституційних взаємодій у сфері наукових досліджень з можливістю мобілізації фінансових ресурсів та необхідного матеріально-технічного забезпечення 3) Цільова підтримка створення наукових парків

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень.

Висновки. Потреба навчання і розвитку для сучасного суспільства є дуже вагомою. Це підсилює її вплив на рівень просторової мобільності населення. Загроза криється у провідному людському потенціалі молоді, яка є основним суб'єктом переміщень з освітньою метою. Те суспільство, яке не здатне забезпечити повернення молоді після практики переміщень, втрачає колосальний потенціал розвитку. Україна поки належить до таких суспільств. Щоб не допустити безповоротних втрат людського потенціалу, влада мусить переключитись з вирішення гострих соціальних проблем на довгострокову стратегію людського розвитку. В іншому випадку наша держава залишиться в умовах інтелектуальної, трудової, демографічної кризи з сильними соціетальними розривами. У подальших дослідженнях автора будуть обґрунтовані стратегічні пріоритети регулювання просторової, у тому числі освітньої, мобільності населення України у координатах політики людського розвитку.

Література.

1. Каленюк І. С. Особливості впливу освіти на забезпечення соціальної мобільності в сучасних умовах / І. С. Каленюк, В. А. Ямковий // Демографія та соціальна економіка. – 2015. – № 2. – С. 88–102.
2. Avveduto S. Mobility of PhD Students and Scientists / S. Avveduto // International Encyclopedia of Education. Third Edition / Editors-in-Chief Penelope Peterson, Eva Baker, Barry McGaw. – Oxford: Elsevier – Academic Press, 2010. – Volume 4. – P. 286–293.
3. Стрюк М. І. Мобільність: системний підхід / М. І. Стрюк, С. О. Семеріков, А. М. Стрюк // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – Т. 49, вип. 5. – С. 37–70.

4. Безтелесна Л. І. Академічна мобільність як механізм розвитку людських ресурсів / Л. І. Безтелесна // Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світовий інноваційних трансформацій : Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції викладачів і аспірантів 30 березня 2016 р. – К. : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. – 373 с. – С. 22–27.
5. Knight J. Crossborder Education: An Analytical Framework for Program and Provider Mobility / Jane Knight // Higher Education: Handbook of Theory and Research. Volume XXI / Edited by John C. Smart. – Dordrecht : Springer, 2006. – P. 345–395.
6. Свириденко Д. Б. Академічна мобільність: відповідь на виклики глобалізації : монографія / Д. Б. Свириденко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – 279 с.
7. Печенюк А. Науково-педагогічний потенціал вищої освіти України: тенденцій формування та ефективності використання / А. Печенюк // Україна: аспекти праці. – 2013. – № 4. – С. 22–27.
8. Лондар С. Л. Вища освіта як фактор сприяння інноваційному розвитку національної економіки / С. Л. Лондар, Т. В. Блискавка // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія : Філософія. Політологія. – 2010. – № 95. – С. 93–98.
9. Мельничук О. П. Освітня складова розвитку трудового потенціалу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / О. П. Мельничук. – К., 2015. – 23 с.
10. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? / Олександра Слободян, Єгор Стадний (13.12.2016) : CEDOS. Аналітичний центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>
11. Вищі навчальні заклади : Освіта : Статистична інформація : Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Міграція в Україні: факти і цифри / Упорядник О. Малиновська ; Представництво МОМ в Україні. – К., 2016. – 32 с.
13. Молодь України-2015 : результати дослідження / ООН в Україні, Міністерство молоді та спорту України, GfK Ukraine. – К., 2015. – 88 с.
14. Звіт про результати дослідження міграційних настроїв студентів Львова [Електронний ресурс]. / І. Ключковська, Ю. Марусик, О. П'ятковська. – Львів, 2014. – 107 с. – Режим доступу : <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/03/zvitpj.pdf>

References.

1. Kalenyuk I.S., Yamkovyy V.A. (2015). Osoblyvosti vplyvu osvity na zabezpechennya sotsial'noyi mobil'nosti v suchasnykh umovakh [Features of the impact of education on ensuring social mobility in modern conditions]. Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika, No. 2, 88–102. [in Ukrainian].
2. Avveduto S. (2010). Mobility of PhD Students and Scientists. International Encyclopedia of Education. Third Edition. Editors-in-Chief Penelope Peterson, Eva Baker, Barry McGaw. Oxford, Elsevier – Academic Press, No. 4. 286–293. [in English].
3. Stryuk M.I., Semerikov S.O., Stryuk A.M. (2015). Mobil'nist': systemnyy pidkhid [Mobility: Systemic Approach]. Informatsiyni tekhnolohiyi i zasoby navchannya, T. 49, vyp. 5, 37–70. [in Ukrainian].
4. Beztelesna L.I. (2016). Akademichna mobil'nist' yak mekhanizm rozvytku lyuds'kykh resursiv [Academic mobility as a mechanism for human resource development]. Sotsial'no-ekonomichni ta humanitarni aspekty svitovyy innovatsiynyykh transformatsiy, Materialy I Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi vykladachiv i aspirantiv 30 bereznya 2016 r., Kyiv: DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity», 22–27. [in Ukrainian].
5. Knight J. (2996). Crossborder Education: An Analytical Framework for Program and Provider Mobility. Higher Education: Handbook of Theory and Research, Vol. XXI, Edited by John C. Smart. Dordrecht : Springer, 345–395. [in English].
6. Svyrydenko D.B. (2014). Akademichna mobil'nist': vidpovid' na vyklyky hlobalizatsiyi [Academic Mobility: Answering the Challenges of Globalization]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 279 s. [in Ukrainian].

7. Pechenyuk A. (2013). Naukovo-pedahohichnyy potentsial vyshchoyi osvity Ukrayiny: tendentsiy formuvannya ta efektyvnosti vykorystannya [Scientific and pedagogical potential of higher education in Ukraine: trends of formation and efficiency of use]. Ukrayina: aspekty pratsi, No. 4, 22–27. [in Ukrainian].
8. Londar S.L., Blyskavka T.V. (2010). Vyshcha osvita yak faktor spryyannya innovatsynomu rozvytku natsional'noyi ekonomiky [Higher education as a factor in promoting the innovative development of the national economy]. Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu im. T. Shevchenka. Seriya Filosofiya. Politolohiya, No. 95, 93–98. [in Ukrainian].
9. Mel'nychuk O.P. (2015). Osvitnya skladova rozvytku trudovoho potentsialu [Educational component of labor potential development]. Avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk, spets. 08.00.07, Kyiv, 23 s. [in Ukrainian].
10. Slobodyan O., Stadnyy Y. Ukrayins'ki studenty za kordonom: skil'ky ta chomu? [Ukrainian Students Abroad: How and Why?] (13.12.2016). CEDOS. Analitychnyy tsentr. Retrieved from :<https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu> [in Ukrainian].
11. Vyshchi navchal'ni zaklady [Higher educational institutions]. Statystychna informatsiya, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
12. Mihratsiya v Ukrayini: fakty i tsyfry [Migration in Ukraine: Facts and Figures]. Uporyadnyk O. Malynovs'ka. Predstavnytstvo MOM v Ukrayini, 2016, 32 s. [in Ukrainian].
13. Molod' Ukrayiny-2015: rezul'taty doslidzhennya [Youth of Ukraine-2015: results of research]. OON v Ukrayini, Ministerstvo molodi ta sportu Ukrayiny, GfK Ukraine, Kyiv, 2015, 88 s. [in Ukrainian].
14. Klyuchkovs'ka I., Marusyk Yu., P'yatkovs'ka O. (2014). Zvit pro rezul'taty doslidzhennya mihratsiynikh nastroyiv studentiv L'vova [Report on the results of the study of migratory sentiment of Lviv students]. L'viv, 107 s. [in Ukrainian].

Биль М.М., к.гос.упр., ст.науч.с., докторант

ГУ «Институт региональных исследований им. М.И. Долишнего НАН Украины»

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ МОБИЛЬНОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ: СУЩНОСТЬ И ВЫЗОВЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье определено сущность и составляющие образовательной мобильности, человеческое измерение которой касается школьников и учителей, студентов и преподавателей, аспирантов, докторантов и научных работников. Проанализированы основные тенденции реализации высокого уровня образовательной мобильности украинского общества в привязке к пространственным перемещениям. Рассчитан процент исходящей и входящей образовательной мобильности в Украине. Выяснен уровень пространственной мобильности молодежи Украины по результатам социологических оценок. Определены основные вызовы и сформулированы приоритеты регулирования образовательных детерминант пространственной мобильности населения Украины.

Ключевые слова: образовательная мобильность, пространственная мобильность, академическая мобильность, научная мобильность, уровень мобильности.

EDUCATIONAL MOBILITY OF THE POPULATION: THE ESSENCE AND CHALLENGES FOR UKRAINE

The essence and components of educational mobility in the article were determined. Educational mobility reflects the impact of people's education and training needs on desire to change place of residence. Educational mobility includes such subspecies as: educational mobility of schoolchildren and teachers; academic mobility of students and teachers; scientific mobility of postgraduate students, doctoral students, scientists. The consequences of the high level of spatial mobility of the population with educational goals for societies with different levels of development were substantiated. It is a factor of development for well-off societies and a risk of human potential losses for problem societies, which requires the ensuring circulating migrations. The main tendencies of implementing the high level of educational mobility of Ukrainian society in the context of spatial displacements were analyzed. The percentage of outgoing and incoming educational mobility in Ukraine was calculated. It showed the current compensation the growth of the number of Ukrainian youth studying abroad for the number of foreigners studying in Ukraine. However, the dynamics of the growth of the first indicator is much higher, which indicates the risks of maintaining such trends. The level of spatial mobility of young people in Ukraine according to sociological estimates was found. The main challenges and priorities of regulation of educational determinants of spatial mobility of the population of Ukraine were defined. The need to ensure the circulating migrations on the basis of the remuneration system reform was justified. Also, the relevance of the development of Ukrainian educational online platforms was noted.

Key words: *educational mobility, spatial mobility, academic mobility, scientific mobility, level of mobility.*